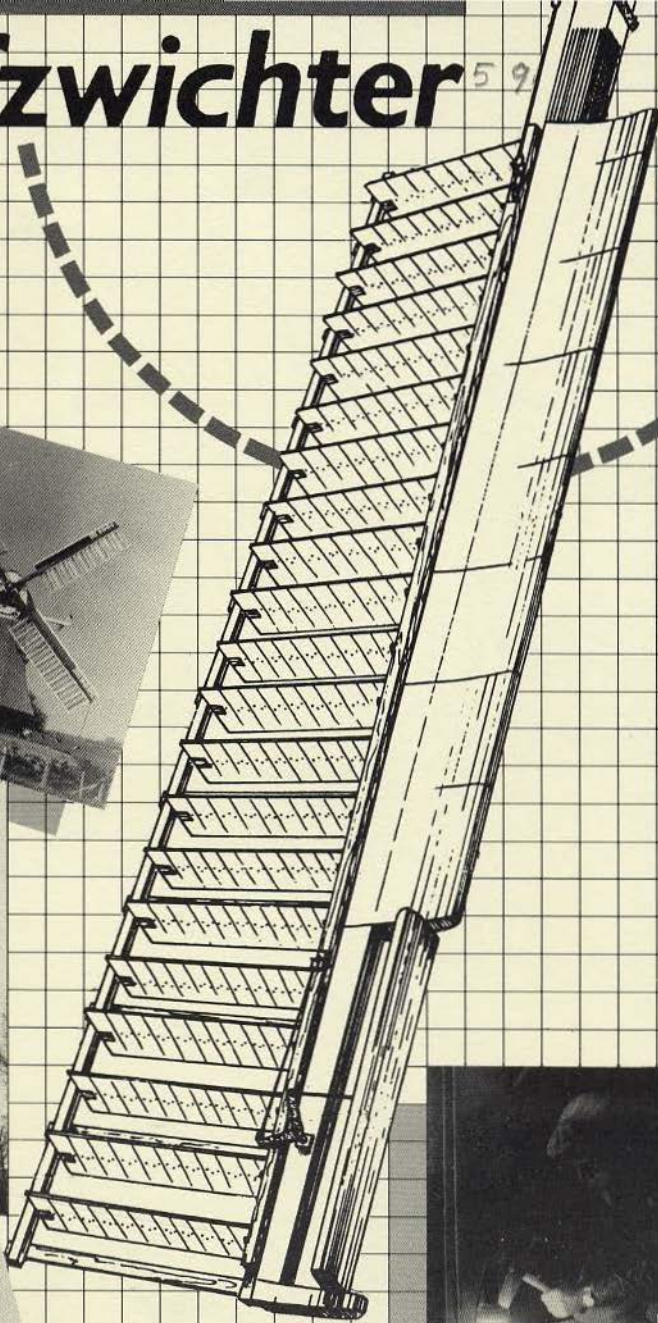
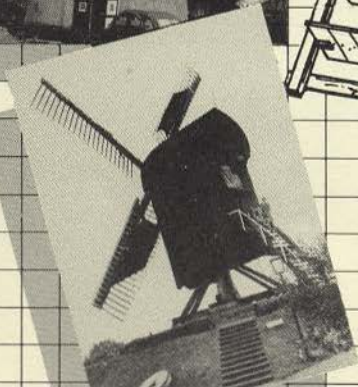
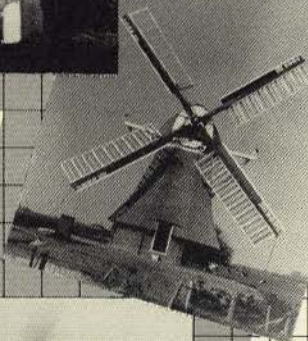

de zelfzwichter⁵⁹

1990

Wilt u weten hoe Abraham z'n mosterd
maakt? Dat kunt u zien in de mosterd-
makerij en proeven in het restaurant.

à La carte-restaurant
Groepsarrangementen
Koffietafels en....
natuurlijk het kleinste
hotel ter wereld:
"DE KROMME RAAKE"

7 dagen per
week geopend

Molenstraat 5
9967 TG EENRUM
Tel. 05959-1600
of 1400

**Abraham's
mosterd-en azijn-
museum-makerij**

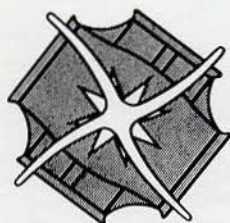
*De molen van Ganzedijk (Finstervolde)
werd in 1988 gerestaureerd door....*

**MOLENMAKERS-
BEDRIJF**

**Roemeling
en
Molema**

KERKLAAN 5, SCHEEMDA
TELEFOON 05979-1660

de zelfzwichter

Vereniging
Vrienden van de
Groninger Molens

JAARGANG 15, NUMMER 59,
SEPTEMBER 1990

Stichting
"De Groninger
Molen"

'De Zelfzwichter' is het orgaan van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en van de Stichting 'De Groninger Molen'.

Het blad verschijnt in maart, juni, september en december. Aan het lidmaatschap van de Vereniging van minimaal f 20,- per jaar is het abonnement van 'De Zelfzwichter' gekoppeld. Losse nummers kosten f 2,50 exclusief porto.

Correspondentie-adressen:

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens: Postbus 213, 9700 AE Groningen, Postbankrekening: 3866034.

Stichting 'De Groninger Molen': Westersingel 43, 9718 CD Groningen, telefoon 050-12 16 94 (uitsluitend Stichting).

Redactie van 'De Zelfzwichter': Langeweg 10, 9679 HP Scheemda, telefoon 05979-13 46.

IN DEZE ZELFZWICHTER:

REDAKTIE:

C.E. van der Horst, Scheemda
W.O. Bakker, Harkstede
H. Berends, Sebaldeburen
H.A. Hachmer, Nieuwe Pekela

VORMGEVING & TYPEWERK:

Martin E. van Doornik, Westernieland

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE:

C.E. van der Horst, H. Blaauw, J.P. Koers, H. Berends, I. Martens, A. Ketting-Le Coultre, W.O. Bakker, M.E. van Doornik, H. van Hoorn, E. de Jonge, H.A. Hachmer, B. Oomkens en G.J. de Vries.

DRUK:

Drukkerij Actief, Scheemda

Redactioneel	2
De oorsprong der sarrieshutten ...	3
Molen van Oostwold op grafsteen ..	5
Molennieuws	7
Oprichting Molenstichting	
Westerkwartier	15
150 jaar "Ceres" in Spijk	16
Aan alle molenvrienden	18
Aan Antoinette	18
Molens in Griekenland vogelvrij ...	19
Excursie Z.W.-Schleswig-Holstein .	20
Adreswijziging D.H.M.	25
Ontgroening op de "Wilhelmina" ...	26
Winsumer zaagmolen ook oliemolen? .	26
Gort mit proemedanten (VII)	29
Wijziging biotoopwacht	30
Nieuwe vrijwilligers voor Delfzijl .	31
Adreswijziging B. Oomkens	31
Vrijwilliger gevraagd Bovenrijge ...	31
Over een molenverzameling	32
Filatelistisch nieuws	34
Nieuwe leden	36

REDAKTIONEEEL

Al vele jaren lang verzorg ik voor 'De Zelfzwichter' deze rubriek, waarmee ons tijdschrift wordt ingeleid.

Tot nog toe zijn de onderwerpen, die ik behandelde, van beschouwelijke aard geweest. Geen ander doel stond mij voor ogen dan iedereen op de nog steeds aanwezige schoonheid van ons land te attenderen en in het bijzonder de integratie van onzemolens hierin.

Ditmaal zal ik echter een meer prozaïsch onderwerp aansnijden. 'De Zelfzwichter' verschijnt, zoals u weet, vier keer per jaar. De redactie van vier man doet steeds weer zijn uiterste best om ons tijdschrift zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Dat wij daarin slagen, vernemen wij bij tijd en wijle van bestuurszijde, van lezerskant en ook van de collega's van andere molentijdschriften in ons land. Dat is voor ons een stimulans!

Gelukkig krijgen wij ook steeds weer bijdragen van derden, waardoor onze taak verlicht wordt. Er komt nogal wat voor kijken: schrijven, foto's ontwikkelen, overtypen, lay-out, nogmaals typen, drukken, adresseren en verzenden.

Aanleiding tot het mededelen van bovenstaande is de sluitingstermijn welke datum in elke 'Zelfzwichter' duidelijk wordt vermeld.

Het gebeurt helaas maar al te vaak dat na sluitingstijd nog mededelingen aan ons worden gedaan. En dat kan écht niet!

Enkele dagen na sluitingstijd wordt er door de redactie een vergadering gehouden, waarbij de kopij definitief gerangschikt wordt voor plaatsing in het volgende nummer. Vervolgens gaan er dan nog een aantal weken overheen voor het verzorgen van lay-out en het drukken van 'De Zelfzwichter'.

Het overschrijden van de sluitingstermijn brengt ons in onoverkomelijke problemen.

De redactie verzoekt u dan ook vriendelijk doch met klem, hiermee rekening te houden. Voor uw medewerking onze hartelijke dank!

C.E. van der Horst.

Voor het volgende nummer van 'De Zelfzwichter' van december 1990 wordt u vriendelijk verzocht uw kopij in te zenden vóór:

14 november 1990.

DE OORSPRONG DER SARRIESHUTTEN

door H. Blaauw, Rolde.

Ook in onze tijd zijn de belastingen niet geliefd, maar geen belasting is ooit zo impopulair geweest als die op het gemaal, dit was het recht dat betaald moest worden bij het malen van granen. Reeds in 1580 lezen we iets omtrent de heffing van zulk een recht, wanneer de Friese stadhouder:

"om den tegenwoordigen crijch te beter te becostigen ende te mogen onderhouden ordonneert zo spoedig mogelijk, die generaele middelen ofte imposten in werking te brengen en daerbij Gedepu-teerden opdracht geeft alle molenaers stuk voor stuk onder ede te doen verklaren, dat zij geen molt oft weijt voortsaaen sullen maelen oft doen maelen", alvorens zij niet het bewijs van de Ontvanger kunnen overleggen dat zij *"de impositien daertoe"* betaald hebben.

Op 1 januari 1856 werd deze belasting, die in 1855 nog f 198.698,- had opgebracht, opgeheven.

Op 29 oktober 1600 kwam in Drenthe het Besluit van Drost, Riddermatigen en Gevolmachtige Eigeners omtrent de heffing der generale middelen. Voor iedere mudde rogge 't Groninger mate twee stuiver, alle gemaal om te verbrouwen 12 stuiver, een mud haver 6 stuiver.

23 September 1603 is opnieuw vastgesteld: een mudde rogge Groninger maat 3 stuivers, een mudde boekweit, garst of ander graan Groninger maat 1½ stuiver.

Besluit van 30 oktober 1611: Hutten moeten worden neergezet bij alle molens ter constatering en tegengaan van fraudes.

Deze hutten zijn in Drenthe nooit verschenen. Het bleef hierbij, dat ieder, die rogge wilde doen malen, eerst naar het belastingkantoor moest gaan om een geleidebiljet - cedulle - te halen. Er werd zeer vaak fraude gepleegd. In 1855 werd de belasting afgeschaft.

In 1628 werd de belasting op het gemaal, ingevoerd op 12 juni 1623, in onze provincie verhoogd.

Verhoging van belasting maakt de zucht om deze te ontduiken, groter. Het was vroeger al net zo.

Om fraude te voorkomen, werden door de Provinciale Staten verschillende verordeningen vastgesteld. Zo zou onder andere een groot aantal molens moeten verdwijnen. Verder zou bij elke molen, die bleef bestaan een huysken worden gezet, de woonplaats van de belasting-ambtenaar, of chercher, sarries.

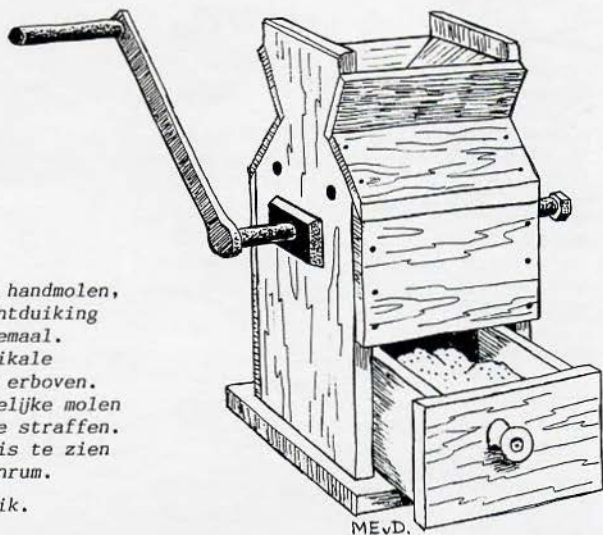
Om tot uitvoering van de eerste maatregel, de vermindering van het aantal molens te geraken, werd een lijst opgesteld van molens, die volgens het oordeel van de Staten wel konden verdwijnen. Deze molens zouden dan worden getaxeerd en aan de mulders zou de geschatte waarde worden uitbetaald. Het geld, dat hiervoor nodig was, moesten de overblijvende molenaars, die door het verdwijnen van zoveel collega's meer te doen kregen, bijeen brengen. Zo werd reeds in 1628 het aantal molens in de provincie Groningen met ongeveer een derde deel verminderd. Sommigen namen dit, sommigen niet. Na het afschaffen van de belasting zijn in verschillende dorpen de sarries-hutten overgebleven.

Deze belasting op het gemaal werd geheven van het broodkoren, dat de boeren naar de molen brachten. Deze belasting werd aan de hoogste bieder verpacht. Iedere week moest de pachter een deel van de pachtsom afdragen aan het kantoor in de stad.

Het gemaal leverde heel wat op. In 1650 kwam er uit de molens een bedrag binnen van f 176.000,-. In dat jaar was het gehele provinciale inkomen iets meer dan f 1.500.000,-. Het gemaal bracht dus 11½ % van alle inkomsten op, er was dus wel een zeer zware broodbelasting.

Een tekening van een oude handmolen, welke gebruikt werd ter ontduiking van de belasting op het gemaal. Hij bevat twee kleine vertikale maalstenen en een kaartje erboven. Op het bezit van een dergelijke molen stonden destijds zeer zware straffen. Dit afgebeelde exemplaar is te zien in molen "De Lelie" te Eenrum.

Collectie: M.E. van Doornik.
Hoogte 38 cm.

Hoeveel impost - belasting - betaald moest worden?

"Van elck mudde Tarwe ofte Masteluyn, dat binnen den voorsz. Landen gemaelen sal worden om het verbacken vier ende twintich stuyver, Ende van elck mudde Rogge thien stuyver. Ende van elcke mudde Garste ofte Bonen die gebacken worden, seven stuyver. Ende van kleyne mate in elcke Stad ende Vlecke naar advenant."

De molenaar en zijn knechten moesten een eed afleggen:

"Ick love ende sweere, dat ick gheen Koorne ofte Graenen noch door mij selve, noch iemandt van mijn Huysgesinne het sy Vrouwe, Kinderen ofte Dienstboden en noch door iemandt anders myns wetens op ofte onder de Mole, ofte oock in mijn Huys, Stallen ofte Plaetse wil ontvangen, ofte laten brengen, sonder dat my daervan door den Chercher sal syn getoont een Briefken ofte Cedulle, geteykant can de Collecteur van de voorschrevene Impost, inhoudende wat ende hoeveel Koren ter meulen wordt gebracht, op welcke Briefken ofte Cedulle ick niet meer als een maal Koren op ofte onder de molen, ofte in

myn Huys, Stal, Schuyre ofte Plaetse wil nemen, ofte nemen laten, ofte meer als een Reys, ofte oock anders als dat selve Koren daar op wil malen, ofte laten malen.

Soo waer helpe my God Almachtigh."

De Doopgezinden mochten in de aanhef het woord "sweere" vervangen door de woorden: "neme aen", het slot: "Soo waer helpe my God Almachtigh" door: "Soo ick dit voorsz. achtervolge ende doe achtervolgen, soo wil my Godt segenen, maar soo ick het niet doe ofte laten doen, soo wil my Godt straffen hier tydlyck ende hiernamaels eeuwiglyk."

De pachter had gewoonlijk zijn collector, die de belastinggelden beurde. De provincie stelde een chercher aan (opzichter, kommies), die moest zorgen dat alles juist naar de wettelijke voorschriften geschiedde. Hij genoot vrije woning en een salaris van "ene Rijksdaler des Weeks".

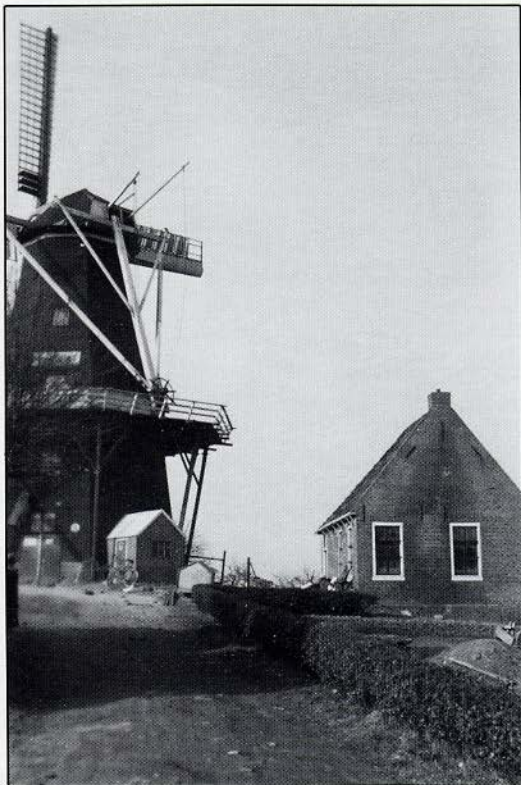
Toch kon de chercher soms iets door de vingers zien.

"Bakker, mulder, sarrie,
't Is almaal ain pakkelarie."

(wordt vervolgd)

Molen en sarrieshut te
Leermens (gemeente
't Zandt).
De molen werd helaas in
1957 gesloopt. Het huis
staat er nu nog.
Merkwaardig heeft de
staande zeilroede nog
een stukje zelfzwichting!

Foto: W.O. Bakker,
19 maart 1952.

PELMOLEN VAN OOSTWOLD VEREEUWIGD OP GRAFSTEEN

door J.P. Koers.

Een heel bijzondere herinnering aan ons rijke molenverleden is te vinden op de begraafplaats van Oostwold in het Oldambt. Daar zien we op een van de grafpalen een molen afgebeeld, de Oostwolder koren- en pelmolen van Kranenborg.

Aan de afbeelding zit een verhaal, want de op de steen genoemde "trouwe molenaar" is niet Kranenborg zelf, maar de meesterknecht Heiko Wolda.

Heiko Wolda, die in 1878 werd geboren, begon zijn carrière als aankomende molenaarsknecht in zijn woonplaats Veendam. Hij was molenaar

in hart en ziel en toen Kranenborg te Oostwold in 1906 een meesterknecht vroeg, diende Wolda zich zelfverzekerd aan.

Veertig jaar lang zou hij de scepter zwaaien over de koren- en pelmolen van Kranenborg. Dat betekende óók zakken van zo'n 70

De grafsteen van Heiko Wolda te Oostwold.

Foto: J.P. Koers.

De koren- en pelmolen te Oostwold. Veertig jaar bediend door Heiko Wolda.

De molen, gebouwd in 1820, is tot 1947 in handen gebleven van de fam. Kranenborg. De laatste eigenaar was S. Schaub. Op 29 juni 1966 is de molen door brand verwoest.

Collectie: C.E. van der Horst.

tot 100 kilo tillen en op de post blijven als er wind was, 's avonds of 's nachts.

Wolda's zoon Klaas kwam als vanzelfsprekend op zijn twaalfde als molenaars-knecht bij zijn vader in de leer.

"Vader was een eersteklas molenaar", zo spreekt de nu 85-jarige Klaas nog vol bewondering over zijn vader, waarmee hij vele jaren samenwerkte.

De 'vooroorlogse' arbeidsverhoudingen waren er de oorzaak van dat Wolda jr. na 35 jaar ontslag nam. Ook de ver-

houding tussen Kranenborg en de meester-molenaar bereikten een dieptepunt, toen Heiko zonder een greintje waardering zijn 40-jarig dienstverband erop had zitten.

Toen de oude molenaar in 1952 overleed, was het zoon Klaas die zijn grote bewondering voor het vele, vaak niet gewaardeerde werk, dat zijn vader altijd had gedaan, vorm gaf door de molen en de tekst "Rust zacht trouwe molenaar" op de grafsteen af te laten beelden.

MOLENNIEUWS

(De nummers bij deze molennieuwtjes verwijzen naar het molennummer in de tweede druk 1981 van het Groninger Molenboek.)

2. Koren- en pelmolen *Aeolus* te Adorp.

De molen is door de zoon van de kortgeleden overleden particuliere eigenaar D. Kruijer verkocht aan horeca-ondernemer Reijntjes uit Leek. Hij heeft het stenen onderstuk in gebruik als opslagplaats voor café-benodigheden (géén dranken etc.) en het bovenstuk behoudt zijn originele bestemming. Dat de heer Reijntjes van aanpakken weet, blijkt er uit dat de molen onlangs is opgeknapt en de zelfzwichting is vernieuwd.

Vrijwilliger Woldhuis laat de *Aeolus* weer geregeld draaien.

7. Koren- en pelmolen *De Jonge Hendrik* te Den Andel.

Momenteel kan deze molen alleen maar nog "voor de prins" draaien. Vrijwilliger Van Doornik wilde het koppel maalstenen voor een schoonmaakbeurt openleggen en ontdekte daarbij grote scheuren in zowel de looper als in de ligger. Deze stenen zijn dus onbruikbaar en zijn verder gedemonteerd in afwachting van vervanging.

Alsof het nog niet genoeg is, zijn de beide schijfloper van de pelstenen vermolmd. Alleen de staven zijn nog herbruikbaar. Ook het nogal rammelende spoorwiel moet onderhanden worden genomen.

Vader en zoon Koens uit Zwolle voeren hier hun bliksemafleiderscontrole uit op molen "De Jonge Hendrik" te Den Andel. Deze heren werken landelijk onder auspiciën van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Foto: M.E. van Doornik.

In opdracht van de Stichting 'De Groninger Molen' vond er op 28 juli j.l. een contrôle plaats van de bliksemafleider-installatie door vader en zoon Koens uit Zwolle. Door het ontbreken van koperen aansluitpunten op de roeden konden de wieken niet doorgemeten worden en zijn derhalve afgekeurd. De kabelklem van de bliksemafleider mag n.l. niet aan de rand van de roede-uiteinde bevestigd worden.

15. Korenmolen *Nieman's Molen te Veelerveen.*

Deze kleinste stellingkorenmolen van Groningen, dichtbij de Duitse grens gelegen, heeft veel te lang stil gestaan. Samen met de buurman-molenaar heeft vrijwilliger Derk Jan Tinga daar de bonkelaar aan de koningsspil weer op de juiste hoogte gebracht.

Vier nieuwe molenzeilen zijn inmiddels besteld en na het aanbrengen van de kikkers op de roeden zal het molentje weer gaan draaien.

23. Korenmolen *Olie Widde te Ten Post.*

Dit zorgenkind onder de Groninger molens is onlangs van eigenaar veranderd. De heer Meijer uit Ten Post heeft de noordelijkste ronde stenen bovenkruier van ons land, met de bijbehorende molenaarswoning, van H.J. Doff gekocht.

De nieuwe eigenaar wil meewerken aan een broodnodige restauratie. Daarmee is de opslagplaats van oude auto-onderdelen en banden in en rond de molen, wat ons tot voor kort een chaotisch aanblik opleverde, gelukkig opgeruimd. Reeds enige jaren geleden zijn de roeden uit veiligheidsoverwegingen kaalgezet.

Naar wij hopen, zal het zonlicht door de donkere wolken boven deze unieke molen breken.

28. Korenmolen *Adam te Delfzijl.*

In het voorjaar zijn de stellingschoren met schrankschoren door molenmakerij Roemeling & Molema te Scheemda vervangen. Met zware kabels en lieren is de stelling tijdens de werkzaamheden opgehangen, om het verwisselen van de nieuwe onderdelen te vergemakkelijken.

Om gezondheidsredenen is de vrijwilliger, de heer R. Schuur, met het draaien op de *Adam* gestopt. Er bestaat daar dus een vacature voor een vrijwilliger.

Het is een grote reus die het stadscentrum van Delfzijl beheerst. Uniek in Groningen door zijn eternieten ruitenbekleding op het achtkant en zijn zeer aparte molenbaard.

32. Korenmolen *De Lelie te Fenrum.*

Door het kromtrekken van de voeghouten onder de kap is de windpeluw iets naar voren gaan kantelen. De molen kan dankzij het zelfinstellende halslager nog wel draaien, maar de achterste askopranden lopen dan tegen het steenbord aan. Vooral bij het passeren van de bouten, waarmee het steenbord op de keer- en weerstijlen is bevestigd, zijn de bonkende geluiden op straat zelfs hoorbaar.

Door het corrigeren van de penbalk (door vrijwilliger Van Doornik) is het euvel verholpen. Wel moet de afwatering rondom de waterhol van de as verbeterd worden.

Door een ongelijke naad in de glijring zijn er twee roosterhouten afgeknapt. Gelukkig vielen ze niet naar beneden, want dat is levensgevaarlijk.

Een aantal verrotte kluften en bordveren zijn inmiddels weer vernieuwd door deze vrijwilliger.

De werkzaamheden rondom het plaatsen van een tweede koppel maalstenen liggen enige tijd stil door het ontbreken van enkele vitale onderdelen. Door een molenmaker zal binnenkort op de luizolder een nieuwe legeringsbalk worden geplaatst.

42. Poldermolen De Eendracht te Sebaldeburen.

In de vergadering van het Waterschap Westerkwartier op 26 juni j.l. is besloten om de molen voor ruim f 112.000,- op te knappen. Op basis van het - door de vrijwilliger - opgemaakte vijfjarenplan is besloten de beschreven mankementen in versneld tempo uit te voeren, omdat alleen nog dit jaar aanspraak kan worden gemaakt op de B.W.O.-regeling. Men wacht nu op een toezegging van het Rijk en de Provincie ten bedrage van 75 % van de te maken kosten. Het Waterschap zal zelf 25 % bijdragen. In deze grote onderhoudsbeurt wordt o.a. de kap grondig opgeknapt en de elektrisch aangedreven vijzel wordt omgebouwd voor windkracht-aandrijving, zodat de molen binnenkort weer met twee vijzels op windkracht kan malen. Met ingang van oktober 1990 heeft de molen een reserve-bemalingsfunctie. Door de bouw van een nieuw gemaal is de elektrisch aangedreven vijzel overbodig geworden.

49. Poldermolen De Witte Molen te Glimmen.

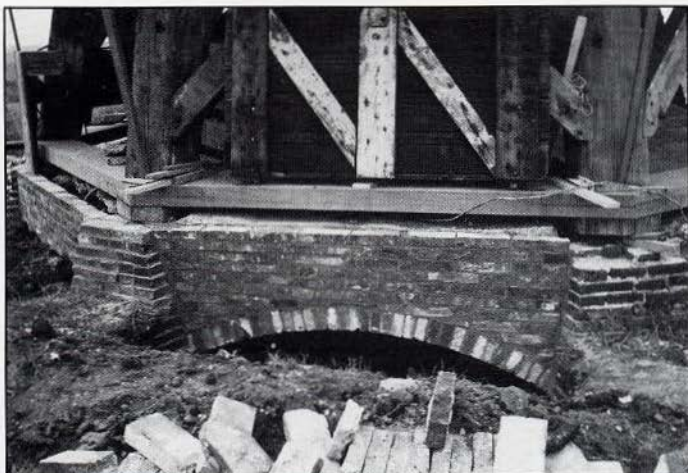
Het Waterschap Gorecht wil nog dit jaar de uit 1892 daterende molen grondig opknappen. De staart en een gedeelte van de kap moeten vernieuwd worden. De zelfzwichting is recent al vernieuwd. Oorspronkelijk had de gemeente Haren het herstel van *De Witte Molen*, die zeer markant is gelegen aan de snelweg Groningen-Assen, pas in 1996 gepland. Gezien de staat van onderhoud, waarin de molen verkeert, heeft het Waterschap Gorecht de gemeente echter gevraagd deze eerder op het programma te zetten. En met succes. Voor een bedrag van f 60.000,- zal het molenmakersbedrijf Dunning v/h Bremer deze werkzaamheden uitvoeren.

55. Poldermolen De Zuidwendinger Watermolen te Vierverlaten.

Er wordt nu voortvarend gewerkt aan de restauratie van deze onder de rook van de stad Groningen gelegen molen. De veldmuren zijn opnieuw gemetseld. Het voorbereidende hak- en breekwerk werd verzorgd door de vrijwilligers F.H. Humbert, T. de Jong, Harry van Hoorn, Arnold Borree en Hilbrand Hut. De nieuwe kap, Bremer-roeden (nrs. 246 en 247) en staart zijn inmiddels geplaatst door een kraan. De roeden worden met zelfzwichting uitgerust. Op het nieuwe boventafelement is een neutenkruierwerk met keerkuip aangebracht. Het achtkant en de kap krijgen een rieten bekleding. De verwachting is dat de molen in het voorjaar van 1991 weer in bedrijf zal kunnen worden gesteld.

62. Korenmolen Windlust te Molenrij.

De herbouwplannen van de in 1955 afgebrande molen *Windlust* beginnen gestaag vastere vormen aan te nemen. De voorbereidingen "op papier" zijn bijna rond. Bestuurslid Martin van Doornik van de Molenstichting Molenrij maakte na veel overleg met het bestuur een compleet bouwbestek. Dit bestek is inmiddels naar een molenmaker verzonden voor een offerte. De Molenstichting Molenrij was getipt over een viertal bovenassen die bij een molenmaker in Ost-Friesland (D.) te koop lagen. Na een bezoek aan

De "Zuidwendinger Watermolen" heeft een nieuwe fundering gekregen. Het achtkant is op de foto nog niet rechtgezet door het plaatsen van de peuthouten onder de achtkantstijlen.

Foto: Stichting 'De Groninger Molen'.

deze molenmaker bleek dat iemand ons vóór was geweest. Het achtkant van *De Zeemeeuw* blijkt iets te klein te zijn voor de *Windlust*, maar door het verlengen van de stijlen in het ondervierkant kan de nieuwe molen op de juiste hoogte gebracht worden. De nieuwe molen zal met twee koppels maalstenen uitgerust worden op de stellingzolder, want het achtkant van *De Zeemeeuw* heeft slechts twee bintlagen.

Tijdens een vergadering van de Molenstichting Molenrij is er gepraat over de bouw van een tweede molen. Het zogenaamde 'Zoetwaterplan' van J.A. Leegwater (toen burgemeester van de inmiddels opgeheven gemeente Kloosterburen, nu van Scheemda), dat bedoeld is om de dichtbij de zee gelegen bollenvelden van beter zoet water uit het IJsselmeer te voorzien, voldoet niet geheel naar de wens van de telers.

Om het water beter te laten doorstromen, heeft de Stichting aan een poldermolen gedacht. Het zal heel misschien een ronde stenen grondzeiler worden, een voor Groningen verdwenen molentype en hij zal komen te staan aan de oostkant van de weg van Molenrij naar Kleine Huisjes, waar een uitstekende molenbiotoop is.

Onderhandelingen hierover zijn reeds gaande met het Waterschap Hunsingo te Onderdendam.

68. Poldermolen Kloostermolen te Garrelsw eer.

Heel eventjes heeft er hoop gegloord aan de horizon ten aanzien van de zeer slechte ligging (in een bos!) en de staat van onderhoud, waarin deze molen verkeert.

Er hebben plannen bestaan om de molen te verplaatsen naar een stuk grond binnen de gemeentegrenzen van Appingedam. Garrelsw eer behoort echter bij de gemeente Loppersum. Deze plannen ontlokten heftige protesten vanuit het dorp Garrelsw eer. De bewoners van dit dorpje willen "hun" molen niet

verliezen en vinden dat de molen op zijn historische plek moet blijven staan.

Daardoor zijn de verplaatsingsplannen afgeblazen. Het populierenbos kappen is echter niet mogelijk. De populieren worden gekweekt voor beplantingen elders. Een clause in het boscontract bepaalt namelijk dat er daarna weer nieuwe populieren geplant moeten worden.

Zodoende moeten wij voorlopig met lede ogen toezien hoe de molen verder aan het vervallen is....

69. Poldermolen *Meervogel* te Hoeksmeer.

Na een grondige restauratie is de poldermolen *Meervogel* te Hoeksmeer op donderdag 7 juni 1990 weer in gebruik genomen. De restauratie nam ruim een jaar in beslag en vroeg een bedrag van bijna f 300.000,-.

De poldermolen *Meervogel* dateert uit het jaar 1801. Het bemaalde vroeger de Hoeksmeesterpolder; een polder ter grootte van circa 590 ha, gelegen ten zuiden van Garrelswaer en grenzend aan het Eemskanaal. Oorspronkelijk stonden hier twee windmolens, waarvan alleen de *Meervogel* bewaard is gebleven.

Ondanks herstellingen in de zestiger jaren raakte de molen echter danig in verval en leek ook deze rijp voor de sloop. Het restauratieplan binnen de ruilverkaveling "Stedum-Loppersum" betekende dat de molen, als waterschappelijk erfgoed, toch voor het nageslacht bewaard kon blijven.

De financiering van de restauratie kwam moeizaam tot stand, omdat geen Rijksbijdrage werd verkregen. De benodigde f 300.000,- is uiteindelijk door verschillende instanties bijeengebracht. Zo droeg de Landinrichtingscommissie f 100.000,- bij, het Waterschap Eemszijvest f 72.000,-, de provincie Groningen f 68.000,-, terwijl de gemeente Loppersum f 36.000,- toezegde.

Om verder uitstel de voorkomen stelde het Waterschap Eemszijvest zich garant voor het resterend financieringstekort van f 24.000,-. Dankzij bijdragen van het J.B. Scholtenfonds en de N.A.M. kon dit tekort naderhand met resp. f 6.000,- en f 2.500,- worden teruggebracht.

De restauratie werd uitgevoerd door de fa. Doornbosch uit Adorp. De molen kreeg naast nieuwe roeden, ook een nieuwe kap en rietdek en bovendien een nieuwe houten vizel.

Het wiekenkruis met een vlucht van 20 meter, is weer uitgerust met zelf-zwichting en het Van Bussel-systeem met remkleppen.

De bemalingscapaciteit bedraagt ongeveer 30 m³/min. De *Meervogel* kan eventueel ingezet worden als noodbemaling. Het bemalingsgebied omvat dan onder andere het prachtige natuurgebied "Hoeksmeer" aan de voet van de molen.

Vrijwillig molenaar is de heer J. van Dijk uit Appingedam.

Het Waterschap Eemszijvest onderzoekt momenteel de mogelijkheden om een molenstichting voor het Fivelingo-gebied in het leven te roepen. De molen *Meervogel* zou dan ook in deze stichting ondergebracht kunnen worden.

83. Koren- en pelmolen *De Noordstar* te Noordbroek.

Op 10 juli j.l. heeft de koren- en pelmolen *De Noordstar* te Noordbroek zijn kap teruggekregen. Tegelijkertijd zijn de roeden gestoken en zijn staart en schoren geplaatst. Bovendien is er een nieuw koppel blauwe stenen omhoog gebracht.

Op 7 september 1989 werd de molen onttakeld en zijn de restauratiewerkzaamheden begonnen. Molenmakersbedrijf Roemeling & Molema uit Scheemda verwacht de molen omstreeks oktober gereed te hebben. Inmiddels is er een geheel nieuwe stelling aangebracht en is het achtkant grotendeels vernieuwd.

De molen zal op zaterdag 17 november a.s. weer in gebruik worden genomen. De molen zal dan worden overgedragen van de huidige eigenaresse, de gemeente Oosterbroek, aan de nieuwe eigenaar: de Molenstichting Oldambt. Op zaterdagmiddag 17 november is er voor elke molenvriend de gelegenheid om de molen te bekijken. Voor deze gelegenheid zijn ook de fraaie Romaanse Ned. Herv. kerk en het strijkijzermuseum in Noordbroek te bezichtigen. De molen zal worden gedraaid door vrijwillig molenaar Grieto de Vries uit Scheemda. De gerestaureerde molen is voor het dorp een aanwinst, die ongetwijfeld bezoekers zal trekken. De naast de molen wonende familie Overdijk zal de bezoekers graag rondleiden.

121. Koren- en pelmolen *De Jonge Jan* te Uithuizen.

De gemeente Hefshuizen - sinds twee jaar de eigenaresse van de zwaar vervallen molen - heeft opdracht verleend voor het restaureren van *De Jonge Jan*, waarvan het gereedkomen in 1991 wordt verwacht.

Dit is tijdens de gemeenteraadsvergadering van 27 augustus j.l. goedgekeurd. Het werk wordt begroot op een half miljoen, waarvan f 350.000,- aan subsidies wordt verwacht. De gemeente zal zelf anderhalf ton uit eigen middelen bijpassen.

Het was al gevaarlijk om de gammele stelling van de Uithuizer molen te betreden voor het aanschouwen van deze zorgwekkende toestand.

*Foto: M.E. van Doornik,
19 september 1990.*

122. Poldermolen *Goliath* te Roodeschool.

Aan molenmakerij Dunning v/h Bremer is opdracht verstrekt voor het leveren en aanbrengen van een nieuwe korte spruit, een burgemeester en twee wethouders onder de windpeluw. De koppen van de voeghouten zijn dermate slecht, dat vervanging van de voeghouten is overwogen.

Omdat dit erg duur is, is besloten om de koppen van de voeghouten te voorzien van kunstharskoppen, welke worden aangebracht door de firma Renofors.

123. Korenmolen *De Onderneming* te Vierhuizen.

De storm van 25 januari j.l. had nogal wat schade aan de kap veroorzaakt. Dit is inmiddels weer hersteld. Een andere kostbare klus is het vervangen van de gepotdekselde bekleding van het achtkant. Lekkage maakt vervanging van de oude bekleding nodig.

Deze werkzaamheden zullen door financiële beperkingen over twee jaar worden uitgesmeerd. Het hiervoor benodigde hout ligt al gereed in de molen.

127. Poldermolen *Weddermarke* te Wedderbergen.

Het zal niet lang meer duren, voordat deze molen zijn maalfunctie zal herkrijgen. Het boezemwater is inmiddels op de molen aangesloten en verder is er een nieuwe wachtdeur geplaatst. Er moet nu nog een verbinding worden gemaakt met de Westerwoldse Aa om de poldermolen zijn oude functie terug te geven.

Bij zijn recente restauratie ruim twee jaar geleden is het wieksysteem helaas gewijzigd in oudhollandse zeilwieken. Hopelijk is dit de allerlaatste in onze Groninger molengeschiedenis die zijn zelfzwiching heeft verloren!

131. Koren- en pelmolen *Molen Dijkstra* te Winschoten.

Onze bekende molenvriend Bé Oomkens heeft door het bereiken van de V.U.T.-leeftijd afscheid genomen als ambtenaar van de gemeente Winschoten, waar hij ruim 40 jaar op het stadhuis heeft gewerkt. Tijdens een receptie waren naast de vele mensen, die afscheid van hem en zijn vrouw namen, ook een aantal molenvrienden aanwezig.

Hij kan voortaan de Molenstad op een andere manier van dienst zijn vanuit het fraaie molenhuis vóór de *Molen Dijkstra*, waar zij per 1 oktober 1990 hun intrek zullen nemen. Hopelijk zien wij zijn molen nog vaker en voor vele jaren draaien. Zie voor zijn adreswijziging elders in dit blad.

— Molenromp van Beeuwen te Midwolda.

De (molenvriendelijke) gemeente Scheemda denkt aan de overname van de molenromp aan de Molenaar te Midwolda (nr. 25 op de rompenlijst in het Groninger Molenboek 1981).

De huidige eigenaar, die enkele jaren geleden al van plan was om het restant af te breken, is bereid het bouwwerk voor een symbolisch bedrag aan de gemeente over te dragen. Zo zou de molenromp in aanmerking kunnen komen voor een restauratie tot complete molen!

Het is een behoorlijke grote romp, die wel ruim 9 meter hoog is, het puntdak niet meegerekend. Hij is tot de tweede zolder bepleisterd en voorzien van de voor Oostgroninger molens kenmerkende boogramen. Het is fraai gelegen op een lichte helling in een groene omgeving.

(zie voor de foto's op pagina 14).

▲
De hoge stenen romp van Beeuwen
te Midwolda. Gebouwd ± 1844,
afgebrand in maart 1929.

Foto: M.E. van Doornik, 29 juni
29 juni 1990.

►
De met zelfzwichting malende
molen van Midwolda in zijn glorie-
tijd, omstreeks 1920.

Detail van ansichtkaart, in 1923
te Beerta gestempeld en verzonden
aan de bekende archivaris
Ir. A. ten Bruggencate van "De
Hollandsche Molen".

Collectie: W.O. Bakker.

— Molenromp Bombay te Lutjegast.

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg heeft positief gereageerd op het verzoek van de gemeente Grootegast om de molenromp *Bombay* op de monum-
tenlijst te plaatsen. Veel voorbereidend werk hiervoor is door de Stichting
'De Groninger Molen' gedaan.

Vooralsnog blijft deze romp in eigendom van het Waterschap Westerkwartier
en gaat niet over naar de Molenstichting Westerkwartier i.o.

OPRICHTING MOLENSTICHTING WESTERKWARTIER

door Grieto de Vries.

De dagelijkse besturen van het Waterschap Westerkwartier te Zuidhorn en de Stichting 'De Groninger Molen' hebben het voornemen dit jaar aan hun hoofdbesturen het voorstel te doen om een stichting in het leven te roepen voor het beheer en onderhoud van de poldermolens in het Westerkwartier.

De stichting heeft ten doel het bevorderen van de instandhouding van molens in het werkgebied van het Waterschap Westerkwartier en eventueel en voorts om deze molens zo mogelijk in werkende staat te houden. De stichting wil daartoe de molens met ondergrond in eigendom, beheer en onderhoud overnemen. Het betreft vijf poldermolens van de Stichting 'De Groninger Molen' in het werkgebied van de nieuwe stichting i.o. en twee poldermolens, die het Waterschap nog in eigendom heeft.

Het bestuur zal worden gevormd door vertegenwoordigers van de dagelijkse besturen van genoemde instellingen en de gemeenten, waarin de betreffende molens zijn gelegen.

Het secretariaat en de technische bijstand zal worden verzorgd door ambtelijk personeel van het Waterschap. Het bestuur kan worden uitgebreid met meerdere personen.

Het algemeen bestuur van de Stichting 'De Groninger Molen' zal tijdens de najaarsvergadering op 5 november worden voorgesteld een besluit te nemen ten aanzien van de oprichting van de nieuwe stichting en de overdracht van de molens.

Het gaat om de volgende poldermolens:

Nr.	Naam	Plaats	Gemeente	Eigenaar
3.	<i>De Eolus</i>	Den Ham	Zuidhorn	SDGM
42.	<i>De Eendracht</i>	Sebaldeburen	Groote gast	Wap W.K.
44.	<i>De Westerhorner</i>	Grijpskerk	Zuidhorn	SDGM
46.	<i>De Hilmahuistermolen</i>	Visvliet	Zuidhorn	Wap W.K.
55.	<i>Zuidwendinger Watermolen</i>	Vierverlaten	Groningen	SDGM
57.	<i>De Jonge Held</i>	Leegkerk	Groningen	SDGM
141.	<i>De Zwakkenburger</i>	Niezijl	Zuidhorn	SDGM

Wap W.K. = Waterschap Westerkwartier

SDGM = Stichting 'De Groninger Molen'

150-JARIG JUBILEUM "CERES" TE SPIJK

door Ina Martens.

Op 26 mei 1990 vond onder auspiciën van de Stichting 'De Groninger Molen', eigenaresse van de koren- en pelmolen *Ceres* te Spijk, een jubileum-viering plaats.

Eigenlijk was het een jaar te laat voor dit festijn, immers als het bouwjaar van de *Ceres* 1839 is, dan was het in 1989 150 jaar geleden dat de molen gebouwd werd. Tijdens de voorbereidingen voor het feest vorig jaar bleek dat er niet met de molen gedraaid mocht worden.

En een molen, die niet kan draaien, is niet echt jarig. Daarom werd deze verjaardag dit jaar gevierd.

Mevrouw Ina Martens, voorzitter van de Stichting 'De Groninger Molen', heeft op deze dag een toespraak gehouden, waarin het wel en wee van de molen, vooral in de laatste tien jaar, duidelijk naar voren is gebracht. Het is de redactie van 'De Zelfzwichter' een genoegen u dit verhaal hierbij in zijn geheel weer te geven.

Bij een jarige, die zo'n respectabele leeftijd heeft bereikt als de *Ceres*, blijf je even stilstaan bij de hoogte- en dieptepunten uit het bestaan van de molen.

Aangezien er veel te vertellen zal zijn over de eerste jaren van de molen, zal ik mij toch beperken tot de laatste tien jaar van de *Ceres*.

Eind zeventiger, begin tachtiger jaren was de *Ceres* al zo'n 125 jaar het familiebezit van de familie Keizer. De laatste ambachtelijke mulder op deze molen was de heer Rammelt Keizer, die zich vanwege het zware lichamelijke werk, wat het muldersvak kenmerkt, al eerder had laten uitkopen. De heer Keizer en zijn vrouw konden daarna ook de lasten van het maalvaardig houden van de molen niet meer opbrengen en zochten een nieuwe eigenaar voor de *Ceres*.

Ze hadden de molen te lief om haar maar aan de eerste de beste speculant over te doen, daarom werd de Stichting Groninger Molenvrienden aangezocht om de molen te kopen.

Op 30 juni 1982 passeerde om 15.00 uur in het muldershuis bij de *Ceres* de akte van eigendom van deze molen

en ging het familiebezit over in stichtings-handen.

De heer Keizer zou nog wel op vrijwillige basis met de molen werken en beiden bleven zij gasten op de molen ontvangen.

De toenmalige gemeente Bierum verplichtte zich naast de bijdrage in het normale onderhoud, een extra bedrag per jaar bij te dragen voor een beter onderhoud van de molen én een eenmalige subsidie voor het herstel te leveren. Want mét de molen kwamen óók de zorgen om de molen bij de nieuwe eigenaar terecht.

De Godin van de Landbouw en de Veldvruchten, waar *Ceres* voor staat, verkeerde in een zeer zorgwekkende toestand.

Het restauratieplan, dat molenmaker Dunning v/h Bremer had opgesteld toen de onderhandelingen over de molen tussen beide partijen vorm kregen, eindigde op het bedrag van f 111.617,38. Toentertijd (1982) was er geen enkel vooruitzicht op een snelle restauratie, zodat de nieuwe eigenaar niets anders overbleef dan een meerjarenplan op te stellen.

In de jaren 1982 t/m 1984 is in totaal f 66.457,17 in een drietal fasen aan de molen verspijkerd!

Fase 1: behelsde de veiligheid in, op en aan de molen en het nemen van maatregelen om verder verval te voorkomen (het beruchte inwateren).

Fase 2: kenmerkte zich door het vernieuwen en verbeteren van het wiekenkruis.

Toen fase 3 werd afgesloten, had de *Ceres* een nieuw rietdek. En toen was het geld op!!!

Ondanks financiële hulp van de overheden, fondsen en banken reikte de polsstok op dat moment niet verder, terwijl er nog diverse mankementen verholpen moesten worden. We moesten wachten op betere tijden. Ondertussen kon onder het mom van het normale onderhoud, dankzij de extra bijdrage van de gemeente Bierum, ook veel opgelost worden.

Inmiddels stond er beleidsmatig ook het één en ander te gebeuren.

Door een reorganisatie in de Groninger molenwereld in 1986 werd de Stichting 'De Groninger Molen' erfopvolger van de Stichting Groninger Molenvrienden en zodoende de nieuwe eigenaar van de *Ceres*.

Tengevolge van de decentralisatie kwam het landelijk restauratiebeleid geheel voor verantwoording van de gemeenten.

Monumenten-eigenaren moesten zich nu als eerste bij de gemeente voegen, indien zij restauratieplannen hadden.

Toen in 1988 bleek dat de 'schoenen' van de *Ceres*, zijnde de stiepen, vernieuwd moesten worden en in 1989 de problemen met het boventafelement zich aandienden, waardoor de molen niet meer gekruidd en gedraaid mocht worden, zocht de Stichting 'De Groninger Molen' contact met het gemeentebestuur van Bierum.

Het moest toch mogelijk zijn, ook in het licht van dit jubileum, dat de nog ontbrekende herstelplannen nu verwezenlijkt zouden kunnen worden.

Het past ons hier en nu het voormalig gemeentebestuur van Bierum nog

hartelijk te danken om het voor 1991 geplande bedrag van f 40.231,- naar 1989 te schuiven, zodat de nodige herstellingen vervroegd uitgevoerd kunnen worden.

Onze dank gaat ook uit naar het bestuur van de gemeente Delfzijl, waar Spijk nu bij heringedeeld is, die zich commiteerde aan het besluit van het Bierumer bestuur.

Sinds de overname van de molen in 1982 tot aan de dag van vandaag is er voor f 112.000,- gerestaureerd in een vijftal fasen én voor f 58.000,- aan onderhoud gepleegd.

Zijn nu alle mankementen verholpen en zijn alle wensen nu vervuld? Helaas niet! De laatste klus, het potdekselen van het onderachtkant dient nog voor zo'n f 20.000,- gerealiseerd te worden. Maar hoe? Dat zien we morgen dan wel weer!

We hopen in 1992 na 10 jaar de totale restauratie van de *Ceres* gereed te hebben, die dan in zijn totaliteit de twee ton bereikt zal hebben. Dat is veel geld en moeite voor zo'n oude dame! Een totale face-lift!

Wij hebben dat graag gedaan, zodat de *Ceres* weer jaren mee kan. Zodat de familie Keizer, de bevolking van Spijk, Delfzijl en onze provincie en alle gasten, die de molen bezoeken, met volle teugen kunnen genieten van de hernieuwde charme van de *Ceres*. Voor de toekomst moet goed onderhoud en regelmatig werken met de molen voorkomen, dat er ooit weer zo'n restauratie moet plaatsvinden. Daarvoor vragen wij de inzet van u allen, immers dit met gemeenschaps-geld gerestaureerde monument is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid.

AAN ALLE MOLENVRIENDEN

Na drie woelige jaren in het Groninger molenleven waait de wind de familie Ketting per 1 oktober naar het warme Zuid-Amerika.

Alle ervaring die ik hier heb opgedaan, kan ik gebruiken voor het opzetten van een molenbureau aan de Caribische Zee. Wij gaan daar aan de kust wonen in Cartagena, Colombia.

De wind waait daar altijd uit het noordoosten, dus kan ik ook zonder de kennis van het ingewikkelde krui-systeem een molentype ontwikkelen, dat past bij het land.

Groningers zijn er overal ter wereld, velen gingen naar Canada of Australië. Wellicht zijn ze ook in Zuid-Amerika te vinden, zodat ik mijn Gronings nog wat kan oefenen.

Mocht u plannen in die richting hebben, dan bent u natuurlijk altijd welkom. Ik hoop dat er volgend jaar weer meer molens draaien en malen, en dat het de Groninger molens voor altijd voor de wind moge gaan.

Ik wil graag iedereen bedanken voor de prettige samenwerking.

*Uw technische kracht,
Antoinette Ketting.*

AAN ANTOINETTE

Wat we van meet af aan konden verwachten, gaat nu gebeuren. Met je familie mee vertrek je naar het buitenland.

In de jaren dat je jouw (technische) krachten hebt besteed aan de Groninger molens, hebben we je leren kennen en waarderen als een opgewekte, optimistische, creatieve, onvermoeibare organisator, begeleider en adviseur.

Ik beperk mij enigermate in adjektieven en superlatieven, omdat ik niet zal proberen een compleet beeld te schetsen van al je werkzaamheden en prestaties.

We zijn je dankbaar voor wat je voor (onze) Groninger molens hebt gedaan. We zullen na je vertrek nog kunnen zien hoe de conditie van molens zal verbeteren als gevolg van jouw voorbereidende werkzaamheden en planning. Zo zal het er de komende jaren op lijken dat je hier nog aan de slag bent.

Als een tornado raas je nu nog in je tomaatkleurige bakkerskar door onze provincie, maar in gedachten ben je alweer bezig met nieuwe uitdagingen, zoals het ontwikkelen van andere molentypen in je woonplaats.

Wat zal de impuls zijn van je Groninger ervaringen op de Colombiaans-Indiase bouwkunst en de molens?

Zeker is dat je creativiteit wel weer een uitlaat zal vinden.

Helaas is de bezetketting onvoldoende sterk gebleven om je hier te houden. Eén van je favoriete 'jokes' is de demonstratie van de rondgaande ketting. En door rond te gaan, kom je steeds weer langs dezelfde plaatsen, dus ook langs je vertrekpunt: Groningen. Daarom tot ziens.

Namens de molenvrienden wens ik jou en je familie al het goede.

Een (molen)vriend.

MOLENS IN GRIEKENLAND VOGELVRIJ

door C.E. van der Horst.

Vakantie 1990 was dit jaar gepland in Griekenland. Na diepgaande bestudering van de betreffende reisfolders, besloten mijn vrouw en ik tot een verblijf op de Sporaden. Een eilanden-groep ten oosten van het Griekse vasteland, midden in de Egeïsche Zee. De Noord-Sporaden bevat een drietal bewoonde eilanden, te weten: Skiathos, Skopelos en Alonisos, alle drie niet groter dan ons Nederlandse Texel en een bewoners-aantal van zo'n 3.000 mensen.

Voor elk van deze eilanden hadden wij één week uitgetrokken, een tijd die voldoende was om deze eilanden aardig te leren kennen.

Het zijn rotsachtige, vulkanische eilanden met veel bossen en een schat aan natuurschoon.

Van de heer L. Blom, molinoloog en schrijver van o.m. het boekje *De Tjasker*, had ik reeds vernomen, dat het met het molenbehoud in Griekenland bedroefend slecht gesteld was.

De heer Blom, die jarenlang in Griekenland heeft gewoond, is al enkele jaren bezig met het inventariseren van Griekse windmolens en hun restanten.

Te zijner tijd hoopt hij dat zijn veel tijd vergende

studie nog eens gepubliceerd zou kunnen worden.

Van de heer Blom had ik ook vernomen, dat vroeger op elk eiland, waar mensen woonden en waar graan werd geteeld, molens hebben gestaan. Op het vasteland komen windmolens slechts sporadisch voor.

Zonder veel hoop, maar toch met een stil verlangen onderzocht ik te voet, de genoemde eilanden. Maar nee hoor, geen enkele complete molen is hier gespaard gebleven.

Op het hoogste punt te Oud-Alonisos stond nog de romp van een torenmolen, ongetwijfeld een voormalige korenmolen. De molen in dit door een aardbeving

Onttroonde windmolen, hoog gelegen in het plaatsje Oud-Alonisos op het Griekse eiland Alonisos in de Egeïsche Zee. Rechts van de molen het molenhuis met café.

Foto: C.E. van der Horst, mei 1990.

geteisterde dorp was gelegen op een prachtig punt met aan drie zijden vrije wind uit zee. Een biotoop om van te watertanden met heel dikwijls krachtige wind.

Aan de voet van de molen stond het molenaarshuis met café. Eenvoudige tafeltjes en stoeltjes op een terrasje buiten. Wat zou dat een publiekstrekker hebben kunnen zijn, als die molen daar nog compleet en draaiend had gestaan...

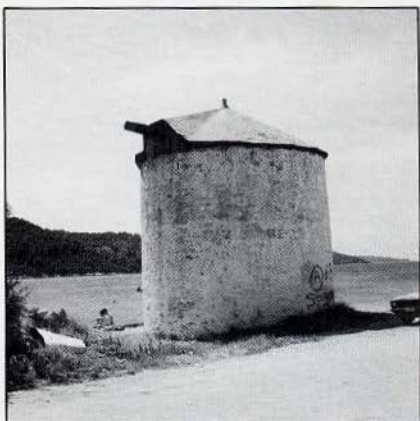
De tweede onttroonde molen vond ik op het eiland Skiathos in de nabijheid van het gelijknamige stadje. Deze molen, een tamelijk lage ronde stenen torenmolen, lag direct aan zee, een baai van de Egeïsche Zee. Ook hier een pracht biotoop met veel windaanvoer, toch rond 1975 ontweekt!

Vanuit mijn hotel moest ik dagelijks deze molen passeren. Helaas, de deur was met een hangslot gesloten, zodat een kijkje in het interieur niet kon worden ondernomen. Dat was bijzonder jammer, want door een kier naast de deur merkte ik op, dat deze molen zijn gaande werk nog behouden had.

Ook kap en as waren nog compleet aanwezig.

Met geringe kosten zou dit molentje weer tot een sieraad van de baai kunnen worden.

Vanuit de T.I.M.S. (de internationale groep van molenvrienden) kan hopelijk druk worden uitgeoefend op Griekse heemvrienden om aan deze vermindering van het landschap een halt toe te brengen. De stoere molens verdienen een beter lot.

De in 1975 ontweekte, gedrongen molen te Skiathos op het gelijknamige eiland, direkt aan zee gelegen. De molen is nog voorzien van kap en houten as.

Foto: C.E. van der Horst, mei 1990.

TWEDE MOLENEXCURSIE DOOR SCHLESWIG-HOLSTEIN

TIJDENS HET T.I.M.S.-SYMPOSIUM TE SANKELMARK IN AUGUSTUS 1989.

door W.O. Bakker

Op de donderdag van het Symposium gingen we weer met twee bussen vol deelnemers op reis en nu naar het zuidwesten, naar de z.g. Dithmarschen. Eerst reden we weer langs de stad Schleswig en daarna via Kropp het zuidwesten in. We reden door het stroomgebied van de Eider en zijn zijriviertjes, die het land Schleswig vroeger bijna in tweeën splitsten, evenals de Schlei het in het noordoosten doet.

Via de Meggerkoog, waar een grote achtkante poldermolen sinds kort uiterlijk in ere is hersteld, kwamen we over de Erfde in het dorp Dörpling, waar een achtkante beltmolen uiterlijk is hersteld, maar inwendig is verbouwd tot woning.

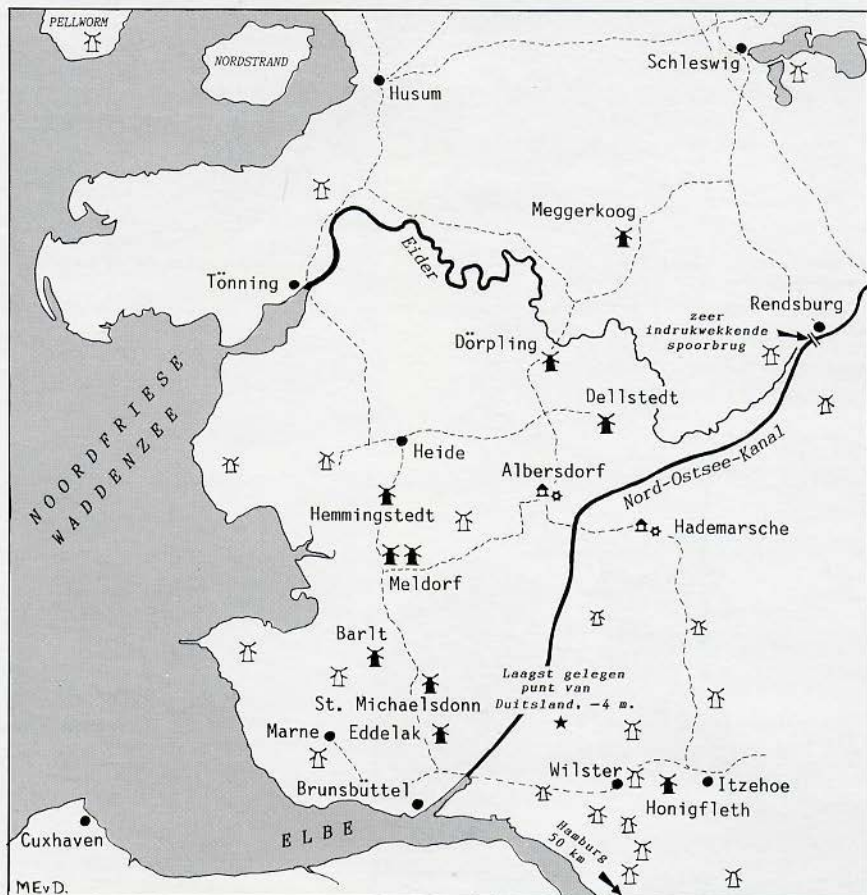
We kwamen in het wat hoger gelegen dorp Dellstedt, waar vroeger twee molens stonden. Helaas is de achtkante beltmolen Margaretha uit 1857 in 1977 afgebrand.

Zijn speciale as van de ijzergieterij J.M. Voss uit Heide, ligt nu opgesteld

in een parkje met een mooie vijver.
 Bij een boerderij hier vlakbij staat een
 in 1926 gebouwde boerenmolentje van de
 familie Pewe.
 De romp is vierkant en vanonderen uit-
 getimmerd, zodat de stelling op het
 dak ligt.

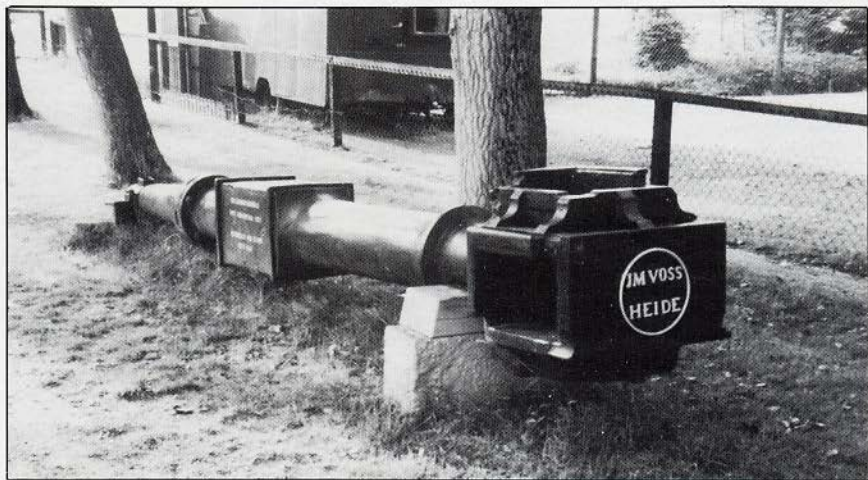
In 1962 stond hij met één zelfzwich-
 tende roede en begon het verval, maar
 nu is hij keurig, maalvaardig geres-
 taureerd en werd ons vol trots getoond
 door de burgemeester, die een uitvoe-
 rige toespraak hield.
 Onderin de molen ligt één koppel ste-

MOLENKAART Zuidwest-SCHLESWIG-HOLSTEIN

VERKLARING:

- belangrijkste autowegen.
- waterradmolen.
- molen, beschreven in dit artikel.
- overige molens.

De speciale bovenas van de ijzergieterij J.M. Voss te Heide, afkomstig uit de molen "Margaretha" in Dellstedt, afgebrand in 1977.

De beide roegaten, die bijna voor twee-derde in elkaar zitten, zijn alléén te gebruiken voor -ijzeren borststukken.

Foto: W.O. Bakker, 17 augustus 1989.

Het vierkante stellingmolentje van Dellstedt.

Foto: W.O. Bakker.

nen, aangedreven door het spoorwiel en een tweede koppel met een electromotor. De houten borstroeden hadden nu zeilen, maar wegens gebrek aan wind werd de molen rondgeduwd.

Het volgende doel was het ten oosten van Heide en Meldorf gelegen mooie dorp **Albersdorf**.

Hier was omstreeks 1500 reeds een watermolen, die nu onderdeel is van een geheel uit steen gebouwde boerderij. In 1901 is het gangwerk gemoderniseerd met ijzeren assen en kamwielen en daarmee is tot ongeveer 1950 gemalen, waarna o.a. het waterrad verwaarloosde.

In 1988 werd het bovenslag-waterrad, doorsnede 2,20 meter en breed 1,10 meter, vernieuwd en de stuw en het maalwerk weer gangbaar gemaakt onder leiding van oud-molenmaker Ernst Hoop. Omstreeks die tijd werd ook de prachtige grote stuwvijver opgeschoond en land-

schappelijk verfraaid en kon het water van de Westerau weer op het rad stromen.

Tijdens ons bezoek werd er tarwe gemalen en de stenen, aangedreven via het spoorwiel, maalden prima.

Naast de molen ligt een z.g. vistrap om aal en forel de stuwvijver te laten bereiken.

Ook hier weer een gastvrije burgemeester die ons na afloop trakteerde in het nabijgelegen Badhotel.

De volgende molen was de kleine beltmolen in **Hemmingstedt**.

Deze is zeer lang in bedrijf geweest, maar is nu als complete molen geres-taureerd, maar er is geen zelfzwichting meer aangebracht.

Ook hier de speciale as van Voss uit Heide, die alleen bruikbaar is voor borstroeden van **┐**-ijzer. De beide achterste **┐**-ijzers zijn eerst gestoken, daarna de beide voorsten, die dan

De speciale bovenas van J.M. Voss op de molen te Hemmingstedt. Door dit systeem komt de buitenroede dichter bij de kap.

Foto: W.O. Bakker.

eerst aan elkaar geschroefd kunnen worden.
Van deze speciale assen zijn mij er hoogstens zeven bekend in Schleswig-Holstein.

Hierna naar het stadje **Meldorf**, dichtbij de kust gelegen, waar nog twee gerestaureerde molens staan, die niet bezocht werden.

In het *Landwirtschaftliches Museum* werd de lunch gebruikt, waar we ook in de gelegenheid waren om de zeer interessante verzameling werktuigen van vroeger, maar ook uit de zestiger jaren, te bekijken.
Tijd om het nieuwe gedeelte met moderne kunst te bekijken, ontbrak.

Hierna volgde het bezoek aan de bekende molen *Ursula* van Rudolf Lindemann bij **Barlt**.

In 1962 was de molen volop in bedrijf en nu maalt de molen nog geregeld. Maar de nu 75-jarige molenaar en zijn broer doen het nu als hobby. Molenaar Lindemann vertelde dat er helaas geen opvolger is; kinderen en kleinkinderen hadden geen interesse.

De mooie molen werd in 1875 gebouwd als opvolger van een standerdmolen en in 1923 van beltmolen veranderd in een stellingmolen, door hem 3 meter omhoog te brengen.

De zelfzwichtende molen heeft een windroos met twaalf schoepen (!) en in de molen op de stellingzolder twee koppels stenen en twee walsenstoelen. Op de eerste zolder een door een motor aangedreven koppel, een mengketel en een plansichter.

Bij **Sankt-Michaelisdonn** reden we langs een suikerfabriek en zagen we de prachtige grondzeiler op molenberg *Edda* te **Hopen** bovenop de hoge Kleve, een keilemen klif, die daar in het land ligt.

Deze molen was tot voor zeer kort nog in bedrijf, maar is nu hersteld en de kleppen staan nog onderin de molen (mededeling I.J. de Kramer).

In het zuidelijker gelegen dorp **Eddelak** staat de mooie achtkante stellingmolen *Gott mit Uns*. Deze molen was in restauratie en viel inwendig op door de nog geheel complete

De molen "Ursula" te Barlt, gefotografeerd op 26 juni 1962. Ter plaatse is tot op heden niets veranderd!

Foto: W.O. Bakker.

inrichting.

De nu bejaarde molenaar Albert Haalck heeft er nooit iets in gewijzigd.

Twee koppels maalstenen en één pelsteen op windkracht, een mengmachine en een derde koppel met motor-aandrijving. In een bijgebouw stond de als nieuwe Deutz-R.O. motor uit 1935 volop te draaien.

De o.a. van een nieuwe kap en rietdek voorziene molen had nog geen roeden.

De beide nieuwe ijzeren borststukken lagen echter reeds gereed.

Vervolgens langs Brunsbüttel-Koog via een hoge nieuwe brug over het Nord-Ostsee-Kanal. Langs Wilster door de Wilster Marsch, waar vroeger tientallen spinnekoppen stonden ter bemaling van de laag gelegen landerijen.

Eén spinnekop resteert nog te Honigfleth ten oosten van Wilster. Tot onze verbazing stond de molen te draaien met vier zeilen. De ondertoren is met riet gedekt en opvallend is de vangbalk, die achter uit de kap steekt en verzaard met een dikke steen.

Ook de lange vangstok is opvallend.

De staart is hier meteen trap, maar de

treden ontbraken en inplaats daarvan konden we met een ladder in de kap komen.

Helaas waren de houten schroef en bak vervangen door een ijzeren stel, vermoedelijk van een gemaaltje afkomstig.

Via Itzehoe gingen we noordwaarts en bezochten bij Hademarschen de Hanerau Mühle.

Dit is een grote stenen watermolen met aangebouwd woonhuis uit 1857.

Tegenover de molen ligt weer een grote stuwwijver, die voldoende water levert voor het grote bovenslagrad; doorsnede 3,30 meter en breed 2,25 meter.

In de molen een mooie moderne inrichting met ijzeren assen en raderen.

Deze molen is nog in bedrijf en naast de maalstenen drijft hij ook nog een generator aan voor stroomopwekking.

Hierna ging het weer noordelijk, waarbij het Nord-Ostsee-Kanal met een pont werd overgestoken.

Tot Schleswigreden we langs het kanaal, waarbij we enkele zeeschepen passeerden, die hoog boven het land uitstaken.

Weer terug in Sankelmark konden we terugzien op een prachtige excursie.

ADRESWIJZIGING VAN "DE HOLLANDSCHE MOLEN"

Het kantoor van "De Hollandsche Molen", vereniging tot behoud van molens in Nederland, is met ingang van 10 september 1990 gevestigd op het adres:

**Sarphatistraat 634
1018 AV AMSTERDAM**

Het telefoonnummer blijft ongewijzigd: 020-23 87 03. Met ingang van 1 maart 1991 komt er een 6 vóór het abonnee-nummer.

Ten kantore van de Vereniging zijn tevens gevestigd de Stichting Fonds Aankoop en Onderhoud Molens (FAOM) en de Stichting Molendocumentatie (SMD).

U kunt het kantoor vinden vlakbij de oostkant van Artis-dierentuin en tussen de Muiderpoort en de bekende Amsterdamse molen *De Gooyer*.

ONTGROENING OP DE "WILHELMINA"

door Harry van Hoorn.

Op vrijdag 24 augustus j.l. was ik onderin de molen *Wilhelmina* te Groningen bezig met het herstel van een model-paltrokmolen van collega Hendrik-Jan Berghuis.

Vanwege het warme weer had ik de deuren wijd open gezet. Terwijl ik de onderkant van de zaagvloer lag te schilderen, hoorde ik twee mensen de molen binnenkomen.

Het bleken twee studentes te zijn van de studentenvereniging 'Vindicat'. Beiden waren op zoek naar een onderkomen met een gemakkelijke uitloop naar buiten.

In het kader van de introductieweek (KEI-week) hadden ze een soort ontgroeningsprogramma opgezet voor de 'verse' studentes.

Na de molen bekeken te hebben, werd besloten dat ze de stelling en stelling-zolder voor een middag tot hun beschikking konden krijgen.

En zo kwamen, rond half drie die middag, negen leidsters, zeven nieuwe studentes en een hond de molen bezoeken.

De leidsters waren oudere-jaars studentes, die zich hadden verenigd in de jaargroep 'Cowboy Henk'. Uitgedost in bonte overalls en 'pistolen' in de aanslag hielden ze de

eerste-jaars flink onder de duim.

Diverse opdrachten moesten worden uitgevoerd zoals het geblinddoekt traplopen van begane grond tot stelling-zolder (4 trappen) en het opvoeren van toneelstukjes.

Luid gezang en gepraat klonken over de stelling.

Intussen was Hendrik-Jan ook al gekomen. Hij wist van het hele gebeuren niets af. Na uitleg van de situatie op de stelling, hebben we besloten om toch nog even te gaan draaien en malen. Een aantal van onze bezoekers hadden nog nooit een molen in bedrijf gezien. Zodoende was deze middag tegelijk een kennismaking met de Groninger molenereld. Ook zijn wij een ervaring rijker, want je maakt tenslotte als vrijwillig molenaar zo iets niet dagelijks mee.

'Cowboy Henk', bedankt en tot ziens!

WAS DE WINSUMER HOUTZAAGMOLEN OOK OLIEMOLEN?

door Martin E. van Doornik.

Onlangs werd ik als persfotograaf van een streekkrant opgeroepen om op de camping *De Wierdezoom* te Winsum een bepaalde feestelijke gebeurtenis vast te leggen. De plaats van samenkomst was bij de vlaggestok midden op de camping.

Het viel mij op dat de vlaggestok staande wordt gehouden door een grote ronde steen met een vierkant gat erin. Ernaast ligt nog een tweede exemplaar. Het zijn duidelijk kantstenen, afkomstig van een kollergang uit een oliemolen.

Bij het aanmeldingskantoortje van de camping kon ik even een duimstok lenen om de stenen op te meten. Ze zijn alle-

bei even groot: diameter 119,5 cm., dikte 38,5 cm. en gat 25 x 25 cm.

Door slijtage zullen de stenen vroeger zeker een grotere diameter hebben gehad.

Waar kwamen deze stenen vandaan?

Pal tegenover de camping, aan het Winsumerdiep gelegen, staat nu nog de statige mulderswoning van de in 1895

De beide kantstenen van een kollergang op de camping "De Wierdezoom" met op de achtergrond het statige muldershuis van Wierda. Boven de deur is een bord met de naam "Zaandam" te lezen. In noordelijke richting gezien, 29 juli 1990.

Foto: M.E. van Doornik.

afgebroken houtzaagmolen van Wierda. Volgens de eigenaar van de camping, de heer P. Waterdrinker (voorzitter van de Molenstichting Molenrij), hebben deze kantstenen vele jaren in de tuin naast de mulderswoning van Wierda gelegen. De huidige bewoners aldaar willen deze stenen kwijt en schonken ze aan de camping.

De houtzaagmolen van Wierda staat als afbeelding 46 in het boekje *Molens in Groningen in oude ansichten* van W.O. Bakker (uitgave 1977).

Mijn vraag nu is, zou deze molen een dubbel-functie hebben gehad? In het boek staat het niet vermeld.

In Leens stond er tot 1920 een olie-houtzaagmolen met een dubbele schuur. In Winsum ook een dubbele schuur. Een fors en sterk molenlijf met vermoedelijk een aftak-as naar de ernaast

gelegen schuur, laaddeuren aan het water, een rookgat van de vuister in de zijgevel. Het lijken mij voldoende redenen om deze molen met de dubbele functie van houtzagerij en oliemolen aan te merken. Ook de nogal brede wieken wijzen erop.

Kunnen molenhistorici onder onze leden mijn vermoedens bevestigen?

NOOT VAN DE REDAKTIE:

Naar aanleiding van de vraag van de heer Van Doornik kunnen wij zijn veronderstelling bevestigend beantwoorden.

Wij citeren uit het *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden* door A.J. van der Aa - Twaaftde deel (1849) onder **Obergum**: "ten Westen van het dorp staat een houtzaag- en oliemolen, die echter, door een Noordwaartsche bocht van het Oude Diep, onder Winsum behoort".

De op 17 februari 1895 gemaakte foto van de houtzaag-oliemolen van Wierda te Winsum met rechts ervan het nog bestaande muldershuis. In noord-oostelijke richting gezien. De olieschuur wordt in het boek als houtloods vermeld, maar daar wijst zijn uiterlijk niet op. In de donkere lijn op de zijgevel is het rookgat van de vuister zichtbaar. Let ook op de brede hekwerken en de speciale zeeg van de wieken.

Collectie: W.O. Bakker.

Uit het archief van de heer B. van der Veen Czn. noteerden wij het volgende:

De zaag- en oliemolen te Winsum aan de noordzijde van het Winsumerdiep en ten zuiden van de weg naar Schouwerzijl. Plaats Winsum, geen Obergum (zie Van der Aa). De notitie van C.E. van der Horst is dus juist.

Nu de molen zelf. Zaagmolen op hoge stiepen; stelling op 30 voet en drie zaagramen en sleden; vlucht 68 voet. Gebouwd enige jaren vóór 1811.

Eerste eigenaar: Jakobus de Bour. Na 1811 Willem Jans Wierda, die in 1821 de olieslagerij naast de molen liet bouwen met:

1 paar kleine stenen van de z.g. pletterij (dus de nog aanwezige stenen), 6 stampers, 2 heien en 2 oliebakken.

Latere eigenaar: Hendrik Willems Wierda tot 1894.

Deze gaf in 1861 een geschrift uit:

"Vijftig jaren" en vermeldde daarin o.a. *"In 1811 voor eenige jaren nieuws gebouwd."*

De foto is genomen op 17 februari 1895 door J.J. de Roo uit Warfhuizen.

Op de foto: J., E. en U. Wierda met hond Castor. De molen heette *Zaandam* en dat kan duiden op de herkomst van de molen, of zou de olieslagerij daar weggkomen?

De heer Van der Veen Czn. vermeldde ook nog: *Maandblad Groningen* (1943, blz. 1): In 1811 kochten zij (schrijft H.W. Wierda) de houtzaagmolen, kalkbranderij te Winsum. In 1821 kwam er nog een oliemolen bij.

GÖRT MIT PROEMEDANTEN (VII)

door E. de Jonge en H.A. Hachmer.

In 1989 hebbe in 'De Zelfzwichter' n buld olde avvertenties bruukt als blad-vullen. Dizze avvertenties van zo'n honderd joar old, valen op deur de speciale vormgeven. Ze wörn opschierd mit husies, t onverbiddelke wiezende haandje, op t laand waarkende lu en, in ons gevaal, aalderhaand meulens.

Aan t begun van dizze aiw veranderde t karakter van d' avvertenties. Der wörn meer lettertypes bruukt en de vormgeven ging n hail wat grotere rol speulen. Olde clichés verswonne ge-ruusloos, mor.... wacht es even.

De Noord-Ooster plaatste in 1939 nog n avvertentie olde stiel. Op woensdag

29 september van dat joar wör de standermeulen van Ter Hoar publiekelk verkocht. Stad Grunnen wör as hoogste baider eigender. n Stuk of wat nije objecten wörn touvougd aan heur bezit.

Gelukkig gongen ze nait gliiek aan t slopen. Anno 1990 stait de meulen nog steeds te pronken in t mooie Wester-wolle.

Sumstied kin je middels olde avvertenties n dail van de geschiedenis van n meulen achterhoalen. Mit n lukbeetje geluk is n meulen van d' aanbesteden tot aan sloop te volgen.

Dit geluk haren we veur n dail mit de meulen aan d' elfde loane in Wildervank.

BELANGRIJKE VERKOOPING TER HAAR

gem. Vlagtwedde.

Op Woensdag 20 September a.s., des nam. 3 uur (off. tijd) in hotel B. J. TIMMER te Ter-Apel zal krachtens art. 1223 B.W. en ten verzoeken van den Heer Curator i/h fallit. K. GEERS, publiek worden verkocht:

BOERENBEHUIZING, STANDAARDMOLEN EN MOLENHUIS

met ruim 41 hectare BOUW- en GROEN-LAND

te Ter Haar, toebehoorende aan den heer K. GEERS te Roswinkel, te vellen in percelen.

Aanvaarding: bouwland herfst 1939 na ontb. te vrucht uit. 1 Nov. 1939, groenland 1 Nov. 1939, gebouwen 1 Mei 1940.

Betaling: 1 Nov. 1939 of uiterlijk 1 Mei 1940, in het laatste geval onder bijbetaling van een rente ber. naar 5 % p. j. vanaf 1 Nov. a.s. tot den dag van betaling.

Inlichtingen en kad. kaart ten kantore van na te noemen notaris, alwaar tevens lijsen der percelen verkrijgbaar.

W. F. RUTGERS,
Notaris, Ter-Apel.

* Mr. J. C. VAN SLOOTEN, Notaris te Veendam, zal ten verzoeken van den Heer G. A. KLIMP, Pel- en Koornmolenaar te Wildervank, op **Maandag** den 24 December 1855, des avonds te 7 uur, ten huize van den Legementhouder RIJKENS, te Wildervank, publiek Veilen en Verkoopen:

I. Een in den jare 1818 NIEUW GEBOUWDE en WELBEKLANTEN

PEL- EN KOORNMOLEN,

met eene daarvoor gelegen HUISPLAATS, staande en gelegen wegzijde aan het Oosterdiep te Wildervank, op N°. 11.

II. Eene AANZIENLIJKE BEHUIZING,

en TUIN daarachter, staande en gelegen ten zuiden van den Molen en de Huisplaats.

III. Eene BEHUIZING en TUIN, staande en gelegen aan het Westerdiep aldaar, onmiddelijk achter het tweede perceel.

IV. Twee KAMPEN GROEN- LAND,

groot ruim een Bunder, gelegen op N°. 10, aan het Oosterdiep te Wildervank.

Over deze goederen zal naar 4 pCt. f 8000 op eerste Hypotheek kunnen beleend blijven.

Dizze meulen wör in 1818 baauid veur Melcher Samuels Meihuizen. In 1833 nam Hendrik Doornbosch d' meulen over. Noa twinteg joar verkocht hai d' zoak weer aan G.A. Klimp. Mor Klimp haar noa twij joar alweer genogt van d' wiekendraaiertj.

n Avvertentie vertelt ons dat de meulen op 24 december 1855 s' oavends om 7 uur publiekkelk vaaid wör in t huus van logementholder Rijkens in Wildervank.

Hail wat klandizie kwam der op ofzetten. Philippus K. de Boer mocht zug de nije eigender nuimen. De Boer bleef n zetje op stee tot 1869. Dou, op 27 december van dat joar, wör de meulen, aanprezen as "staark", verkocht aan Hendrik Mulder. Tot zien dood bleef e op de meulen.

Zeun Piet was d' opvolger. Mor in 1924 wör de meulen deur Piet op afbroak verkocht. Doch... d' meulen was nog nait aan zien inde, din alle onderdailen wörn in n avvertentie as zo goud as nij! De ploatste avvertentie was aigenlieks glik zien doodsbericht.

* Mr. J. C. VAN SLOOTEN. Notaris te Veendam, gedenkt, op **Maandag** den 27 December 1869, des avonds te 7 uur, in het **HOTEL EVERTS**, te Veendam, publiek te **verkoopen**:

I. Een **HECHT** en **STERK GEBOUWEN**

PEL- EN KOORNMOLEN,

en daarbij behoorende **GE-REEDSCHAPPEN**, met den **GROND** daarvoor gelegen, alles staande en gelegen op No. 11, Wegstijl aan het Oosterdiep te Wildervank.

II. Eine aanzienlijke nieuw getimmerde en tot velerlei **AFFAIRES** geschikte **BEHUIZING** en **TUIN**, staande en gelegen ten Zuiden van perceel I, en

III. Eine kamp **L.A.W.D.**, groot 62 roe en 50 ellen, gelegen op No. 10, Oostzijde aan het Oosterdiep te Wildervank.

Alles in eigendom toebehoorende aan **PHILIPPUS K. DE BOER**.

De meulen aan d' elfde loane verswon uut dörpsbeeld van Wildervank. Wat dat aangait, brocht meulen in Ter Hoar ter beter of, en n avvertentie as de leste komen we gelukkig nait meer tegen.

WIJZIGING BIOTOOPWACHT

In verband met de gemeentelijke herindeling zijn de rayons van de biotoopwachten voortaan als volgt:

B. Dijk _____ het gebied Centraal-, Noordwest- en Zuidwest Groningen, waarin de gemeenten:

Aduarderdiep 3
9833 TG DEN HAM
tel. 05903-17 22

Bedum, Groningen, Grootegast, Haren, Leek, Marum, Ulrum, Winsum en Zuidhorn.

Mevr. I. Wierenga-Spijk _____ het gebied Noordoost-Groningen, waarin de gemeenten:

Hooilandseweg 89
9983 PB RODESCHOOI
tel. 05954-12 24

Delfzijl, Hefshuizen en Loppersum.

D. Slagman _____ het gebied Midden-Oost-Groningen, waarin de gemeenten:

De Vijzel 21
9621 BG SLOCHTEREN
tel. 05982-24 18

Appingedam, Hoogezand-Sappemeer, Oosterbroek/Menterwolde, Slochteren en Ten Boer.

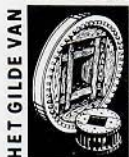
B. Oomkens _____ het gebied Zuidoost-Groningen, waarin de gemeenten:

Nassastraat 65
9675 EN WINSCHOTEN
Tel. 05970-142 69

Beerta, Bellingwedde, Pekela, Scheemda, Vlagtwedde en Winschoten.

DELFSIJL: NIEUWE VRIJWILLIGERS IN OPLEIDING

VRIJWILLIGE

In samenwerking met de Culturele Raad van de gemeente Delfzijl hield de afdeling Groningen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars op 10 mei j.l. een propaganda-avond in cultureel centrum 'De Molenberg' te Delfzijl.

Aanleiding voor deze bijeenkomst was het tekort aan actieve vrijwilligers in Delfzijl en omgeving.

Op deze bijeenkomst hebben zich zes nieuwe leden opgegeven. Deze zijn inmiddels met de opleiding begonnen.

Contactcommissie Groningen.

ADRESWIJZIGING

Met ingang van 1 oktober 1990 is het adres van de Contactcommissie Groningen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars én de Vereniging Molenwerkgroep Oost-Groningen, gewijzigd in:

Nassaustraat 65
9675 EN WINSCHOTEN
Telefoon 05970-1 42 69

Bé Oomkens,
secretaris.

GEZOCHT:

een **GEDIPLOMEERD**
VRIJWILLIG MOLENAAR

voor de
koren- en houtzaagmolen

"BOVENRIJGE"

te Ten Boer.

Stichting
De Groninger Molen

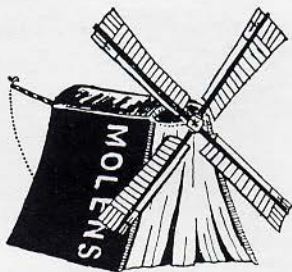
Inlichtingen:

Molenbureau van de
Stichting 'De Groninger Molen'

Westersingel 43
9718 CD Groningen
tel. 050-12 16 94.

OVER EEN MOLENVERZAMELING

door C.E. van der Horst.

● 1. Friederich Lange: *Aus der Geschichte der Mühlen im Hannoverschen Wendland* is een fraai uitgevoerd in linnen gebonden boek over de wind- en watermolens in de Kreis Lüchow-Dannenberg, gelegen ten zuidoosten van Hamburg tegen de DDR-grens aan. De 132 molens, die eens in dit gebied stonden, passeren de revue. Praktisch niets is er nu nog van overgebleven! Het boek (208 pagina's) is rijkelijk geïllustreerd met zw./wit-foto's uit vroegere tijden. Van elke molen wordt de geschiedenis verteld en dat het boeiend kan zijn, blijkt wel uit de molen van Gühlitz, een watermolen met stoomaandrijving en een windroos! Ook stond er in Schmarsau een papiermolen (watermolen), waarvan nog enkele papiersoorten bewaard zijn gebleven. Kortom, een fijn boek. Afm. 21 x 25 cm. 3-926322-09-8 is het ISBN-nummer en de prijs is DM 36,80.

● 2. Eveneens uit Duitsland ontvingen wij een zeer uitvoerig boek, geschreven door Dr. Heinrich Voort met als titel: *Geschichte der Wind- und Wassermühlen in der Grafschaft Bentheim*, 1987. Alle molens die eens in dit gebied, gelegen tegen de Twentse grens, stonden komen uitvoerig en geschiedkundig aan de orde.

Praktisch al deze wind- en watermolens hebben de strijd om het bestaan niet kunnen bolwerken, maar ook bij onze Oosterburen is men de laatste jaren gaan beseffen, dat niet alles zomaar moet verdwijnen. De in het boek nog als rompen afgebeelde molens van Veldhausen, Wietmarschen en Gildehaus zijn inmiddels uiterlijk weer gerestaureerd. Het boek, in degelijke harde omslag, telt niet minder dan 496 pagina's (!), geïllustreerd in zw./wit met achterin een aantal kleurenfoto's. ISBN 3-922428-14-2. Afm. 17½ x 25 cm. Prijs slechts DM 18,-. Het boek is verschenen in een oplage van niet meer dan 1.000 exemplaren. Informeert u dus even of dit boek nog verkrijgbaar is.

De waterrad-korenmolen van Uelsen in Grafschaft Bentheim met bovenslagrad. Niet ver van de grens met Twente. Bouwjaar onbekend, afgebroken in 1953 en herbouwd in 1977.

Foto: M.E. van Doornik, Pasen 1983.

● 3. Door vriendelijke bemiddeling van de heer Willem Roose uit Koudekerke ontvingen wij een exemplaar van *De Wete*, een uitgave van de Heemkundige Kring Walcheren (19^e jaargang No. 1 - januari 1990). De heer E. van Wijk schreef hierin een kostelijk stukje over een boerenmolentje te Werendijke (bij Zoute-lande), een 6 meter hoge grondzeiler, welke in geen enkele inventarisatie ooit

is genoemd. Het molentje werd gebouwd in 1933-'34 door de landbouwer Jacob Geelhoed (1906-1969) en in 1941 werd het weer afgebroken. De molen werd gebruikt voor het malen van velerlei zaken als voederbieten, gerst, erwten, tuinbonen enz. De geschiedenis van de molen en van de bouwer Geelhoed, boer, uitvinder en smid, laat zich in één adem uitlezen, waarbij niet voorbij wordt gegaan aan de kleine drama's, die het menselijk bestaan vaak beïnvloeden.

Het adres van de Heemkundige Kring Walcheren is: Laan van Wervenhove 5, 4353 BT Serooskerke.

● 4. In de Westduitse deelstaat Nordrhein-Westfalen is een grootse windmolen-restauratie tot een goede einde gebracht. In de buurtschap Hollich onder Burgsteinfurt (Kreis Steinfurt) is tussen 1985 en 1989 een totaal vervallen romp van een honderdjarige beltmolen herbouwd tot een draai- en maalvaardige stellingmolen.

Van deze spectaculaire restauratie heeft de Kreis Steinfurt nu uitvoerig verslag gemaakt, dat in boekvorm is uitgegeven: *Hollicher Mühle, Technisches Denkmal im Kreis Steinfurt. Bilder und Texte aus der Zeit der Restaurierung 1985-1989*.

Een zeer uitgebreid boek is dit geworden. Voorzien van honderden foto's en tekeningen met veelal minitieuze getekende detail-onderdelen.

350 pagina's, helaas in slappe omslag, formaat 19½ x 27 cm., volop geïll. in zw/wit. Geen ISBN-nummer. Uitgave Kreis Steinfurt (maart 1989). Adres: Postfach 1420, 4430 Steinfurt - West-Duitsland. De prijs van deze uitzonderlijke uitgave is slechts DM 12,- (incl. verzendkosten: DM 15,50).

● 5. In het Gelderse dorpje Etten (gemeente Gendringen) heeft men grootse plannen! De laatste in bedrijf zijnde maalderij in dit dorpje is, of zal worden gesloopt. Onder deze maalderij van de fam. Willemsen liggen nog de fundamenten van de in 1932 gesloopte standerdmolen.

De Stichting tot behoud van de Ettense molens heeft nu het stoute plan opgevat om deze molen te laten herbouwen. In de wijde omgeving is nu geen standerdmolen meer te bekennen.

Het plan wordt door de bevolking van harte gesteund. De Stichting is begonnen met het uitgeven van een brochure in ringband met als titel: *Geschiedenis van de standerdmolen*.

Het geschrift op A 4-formaat behandelt de historie van de molen en eindigt met een zestal argumenten om tot herbouw van deze molen te komen.

De prijs voor dit boekje is nogal hoog, n.l. f 18,- franko, maar de Stichting heeft dan ook geld nodig, veel geld om uiteindelijk in haar doel te kunnen slagen.

Toezending volgt na overmaking van f 18,- op bankrekeningnr. 31.78.52.736 t.n.v. de heer W.F.M. Zweers te Etten over vermelding van 'boekje standerdmolen'.

● 6. In de serie *In oude ansichten* is na de verschijning van de vier deeltjes Molens in Schleswig-Holstein (een vijfde deel schijnt in bewerking te zijn) is nu ook een deel verschenen over de molens in Nordrhein-Westfalen. Het werd samengesteld door Hermann Ketteler en het kreeg de titel mee: *Mühlen im Kreis Steinfurt in alten Ansichten*. Het werd uitgegeven bij de Europese Bibliotheek te Zaltbommel in 1989 met als ISBN-nr. 90 288 4856. Het bevat de reproductie van 76 foto's en ansichtkaarten. En onder molens wordt verstaan waterradmolens en windmolens.

Veel van de windmolens worden in dit boek al als romp of stomp afgebeeld en de beschrijving is naar onze mening wat te summier.

De prijs van het boekje is f 34,90 en het is in de (Duitse) boekhandel verkrijgbaar. Ook kan men natuurlijk terecht bij de Fa. Gysbers & Van Loon te Arnhem.

● 7. In de Duitse deelstaat Bayern (Beieren) werd het malen indertijd praktisch alleen verzorgd door watermolens. Vaak fraaie oude gebouwen, schilderachtig gelegen met een indrukwekkende historie.

Van de schrijver Dieter Arzberger verscheen *Mühlen in Sechsbämterland*, een ingelijmd boek, afm. 14½ x 20½ cm. in slappe omslag, 336 pagina's in kleine letter. Geïllustreerd in zw/wit. Prijs f 38,-.

De streek ligt in de Fichtelgebirge naast de Tsjecho-Slowaakse grens. In de beschrijvingen van de molens vindt men uitgebreide molengegevens. Van de laatste twee watermolens, die hier nog in werking waren is het maalbedrijf in 1987 stilgelegd. Van de 160 molens is er dus geen enkele meer in werking, zelfs niet als mechanische maalderij! Het boek wil dus vastleggen de herinnering aan een voorbijgane tijd. Men is daar naar onze mening in geslaagd. De liefhebber van buitenlandse molens oordele zelf.

Het ISBN-nr. is 3-927313-01-7. Gysbers & Van Loon te Arnhem heeft het in voorraad.

● 8. Met deze beschrijving stappen we over naar Frankrijk. Hier verscheen in 1989 *Les Moulins à mer et les anciens Meuniers du Littoral* door J.L. Boithias en A. de La Vernhe. Dit is een bijzonder fraai uitgevoerd boek in linnen gebonden en voorzien van 263 foto's, waarvan 24 in kleur.

Het behandelt de geschiedenis van de getijdemolens in Europa en daarbuiten, doch uiteraard speciaal de Franse getijdemolens. In tegenstelling tot de watermolens aan beken en rivieren, zijn de gebouwtjes van getijdemolens wel erg prozaïsch. Kale rechthoekige panden met een niet zichtbaar, inpandig rad. Men onderscheidt: molens aan of in de zee, molens aan de kust en molens daar tussen in. De meeste molens konden alleen malen bij uitstromend water, maar er waren er ook, die zowel van het instromende als het uitstromende water konden profiteren. Verder waren er ook molens, die het getijdewater gebruikten, maar óók nog een waterrad konden laten draaien op een naastgelegen rivier of beek. Heel inventieve molenaars bezaten naast de watermolen óók nog een windmolen! Dit boek geeft een uitstekende indruk van een molentype, dat nagenoeg in onze eeuw geheel is verdwenen.

Zij, die het Frans echter niet geheel machtig zijn, moeten het stellen met de gelukkige vele foto's en schetsjes in het boek.

Afm. 21 x 30 cm. ISBN-nr. 2-902894-60-0, uitgave Edition Créer, 63340 Nonette (Frankrijk), is verkrijgbaar bij Gysbers & Van Loon te Arnhem voor de prijs van ± f 141,-.

● 9. Bij de actieve vereniging 'Levende Molens', die ook maandelijks het gelijknamige tijdschrift uitgeeft en daardoor een belangrijke stimulans vormt bij het molenbehoud in België, verscheen een volledige cursus voor de Belgische vrijwillige molenaars: *Werkdocument ter aanvulling van het cursusboek Vlaamse Molens* van Paul Bauters. Molenaarscursus 1989-1990.

Deze losbladige uitgave op A 4-formaat bestaat uit een aantal hoofdstukken, te weten: Granen (23 pag's.), Wieksystemen (18 pag's.), Meteorologie (42 pag's.), Watermolens (36 pag's.), Molenstenen, raderen, assen enz. (29 pag's.), Oliemolens, poldermolens, houtzaagmolens en pelmolens en anderen (33 pag's.) en Monumentenzorg (50 pag's.). Natuurlijk is dit laatste hoofdstuk slechts van belang voor de ingezetenen van België. Alle hoofdstukken zijn met tekeningen geïllustreerd.

Het document is verkrijgbaar bij de heer F. Standaert, secretaris van de vereniging, Abdijstraat 75 - B-9400 Ninove (België). De prijs is B.fr. 600. Te betalen door het sturen van een Eurocheque s.v.p.

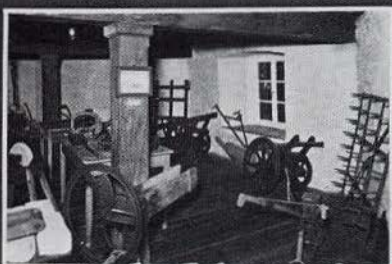
● 10. Bij een bezoek aan Ost-Friesland moet u niet vergeten eens een bezoekje te brengen aan de zeer hoge stellingmolen te Varel (Kreis Ammerland). Deze

voormalige koren- en pelmolen werd gebouwd in 1847 en bleef tot 1965 in werking. Het is nu een Heimatmuseum, waar men interessante zaken vinden kan, alsmede een groot aantal zeer oude foto's van alle molens, die in de omgeving van Vareel stonden.

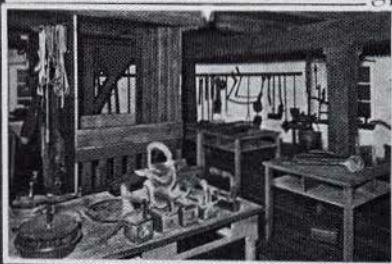
In de molen is het volgende boekje te koop: *Vareler Windmühle*, zijnde deel 2 van de Vareler Heimathefte. Een uitgave van de Heimatverein Vareel eV, 1988, 48 pagina's met talrijke afbeeldingen. Prijs DM 7,50.

Mühle in Vareel

mit heimatkundlicher Sammlung

De hoge museummolen in het Oostfriese **Vareel**. Deze ansichkaart en het boekje "Vareler Windmühle" zijn op de molen verkrijgbaar.

Collectie: C.E. van der Horst.

PHILATELISTISCH NIEUWS

door C.E. van der Horst.

Op 11 mei van dit jaar vond de officiële heropening plaats van de *Daams Molen* te Vaassen.

Een stellingkorenmolen, die al meer dan 50 jaar onttakeld heeft gestaan. De herbouw, bijna nieuwbouw, is een enorme prestatie geweest voor de plaatselijke molenvereniging. Maar ook het Nederlandse molenbestand is verrijkt met een prachtige molen.

De Stadspostdienst Epe, een particuliere organisatie, die post bezorgt in Epe en omgeving, heeft ter gelegenheid van dit feit een vijftal zeer

fraaie postzegels uitgegeven. Vier postzegels per blokje en één grote zegel, waarvan men een gedeelte als postzegel kan uitscheuren.

Alle zegels zijn voorzien van een zeer fraaie afbeelding in kleur van molens uit de buurt van Epe. Er zijn twee zegels van f 0,45 uitgegeven:

Eén met de grondzeiler *De Vlijt* in Wapenveld;
Eén van de achtkante stellingmolen te Veessen.

De zegel van f 0,55 toont de achtkante stellingmolen *De Vlijt* te Marle.

Een zegel van f 1,05 laat *De Kopermolen* te Zuuk zien, een gerestaureerde bovenslagmolen, terwijl de grote zegel een waarde heeft van f 1,70. De beel-

tenis toont ons de trotse nieuwe *Daams Molen* te Vaassen. De molen, welke aanleiding werd voor de uitgifte van deze prachtige postzegels.

De postzegels zijn te koop bij de afgebeelde molens, maar men kan ze ook telefonisch bestellen bij het kantoor van de Stadspost: 05780-2 13 19. Ook eerste-dag enveloppen zijn hier verkrijgbaar, alsmede een zeer fraaie ansichtkaart in kleur van de herrezen *Daams Molen*.

Tot slot melden wij u nog dat van alle afgebeelde molens een korte historische beschrijving wordt bijgevoegd.

NIEUWE LEDEN

A.A.M. Croeze-Van Kammen	Groningen	G.A. Mulder	Groningen
J.C. van Dalen	Roodeschool	D.H. Oosting	Uithuizermeeden
S. Dijkman	Kolham	L. Peihak	Farmsum
H. van Erve	Tilburg	H.J. Pijper	Appingedam
D. Glazenborg	Scheemda	M.M. Ruiter-Van der Veen	Westerbroek
C.H. van Hoorn	Leens	J. Schuiten	Groningen
J. Jellesma	Froombosch	G. van der Veen-Dijkema	Appingedam
J. Kamminga	Groningen	Z. Wierenga	Ten Boer
T.M. Linssen	Heythuysen (L.)	D. van der Woude	Spijk
		K. van der Zwaag	Bedum

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalzaak voor: Volkorenmeel

Hondensport

Vogelzaden, Vogels

Aquariumbenodigdheden

Hengelsportartikelen

en alles voor Uw huisdieren

Rijksstraatweg 135

Telef. 344816

HAREN (Gr.)

